

OPINIA TECHNICZNA

Kościół pw. św. Michała Archanioła w Grzymałkowie

Adres: Grzymałków ul. Kościelna 8, 26-080 Mniów

Opracowali: mgr inż. Piotr Bednarczyk

mgr inż. Stanisław Grudzień

Grzymałków, listopad 2021

Spis treści

| | | |
|-----|---|----|
| 1. | Podstawa opracowania | 3 |
| 2. | Cel i zakres opracowania | 3 |
| 3. | Lokalizacja..... | 3 |
| 4. | Rys historyczny | 3 |
| 5. | Ocena stanu technicznego | 5 |
| 5.1 | Fundamenty | 5 |
| 5.2 | Ściany, gzymsy, sklepienia | 6 |
| 5.3 | Orynnowanie | 13 |
| 5.4 | Tynki zewnętrzne..... | 14 |
| 5.5 | Sufity, tynki wewnętrzne i powłoki malarskie..... | 14 |
| 5.6 | Dach..... | 21 |
| 5.7 | Schody na chór | 32 |
| 5.8 | Posadzka i schody zewnętrzne | 34 |
| 5.9 | Okna | 38 |
| 6. | Zalecenia..... | 39 |

1. Podstawa opracowania

1. Wizje lokalne na przestrzeni czerwca i sierpnia 2021 roku
2. ks Jan Wiśniewski: Dekanat konecki, Druk. i lit. „Jan Kanty Trzebiński” Radom 1913
3. Nowak. R, Orłowicz R.: Mechanizmy uszkodzeń ceglanych nadproży łukowych, XIII Konferencja Naukowo-Techniczna REMO, Wrocław 2009
4. Gminna Ewidencja Zabytków Gminy Mniów. Karta adresowa zabytku. Adach Katarzyna. Styczeń 2021.r.
5. <https://www.diecezja.kielce.pl/parafie/grzymalkow-przemienienia-panskiego> (dostęp 12.11.2021)

2. Cel i zakres opracowania

Celem opracowania jest ocena stanu technicznego konstrukcji budynku oraz wybranych elementów architektury obiektu, w związku z chęcią zabezpieczenia i wyremontowania obiektu przez Parafię. W niniejszym opracowaniu nie ujęto wyposażenia kościoła.

Opinia techniczna sporządzona w odpowiedzi na zalecenie Świętokrzyskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Kielcach zawarte w piśmie do Parafii Rzymskokatolickiej p.w. Św. Michała Archanioła w Grzymałkowie z dnia 04.06.2021, znak ZRRiD.RN.5140.1.1.2021, przesłanego „W związku z prowadzonym postępowaniem dotyczącym ustalenia stanu faktycznego oraz przesłanek za wpisem do rejestru zabytków nieruchomości obecnie nieużytkowanego kościoła”. W punkcie VI czytamy: „Po zrealizowaniu podstawowych prac zabezpieczających (może być już w ich trakcie) należy niezwłocznie przystąpić do rozeznania stanu technicznego obiektu poprzez sporządzenie ekspertyzy technicznej wskazującej stan techniczny, przyczyny zniszczeń i propozycję ich wyeliminowania. Ekspertyza sporządzona winna być przez osobę posiadającą uprawnienia budowlane konstrukcyjne, najlepiej z doświadczeniem w projektowaniu w obiektach zabytkowych. W oparciu o tą dokumentację możliwe będzie zaplanowanie dalszych, zapewne rozłożonych na wiele lat działań przy kościele w Grzymałkowie.”

3. Lokalizacja

Kościół pw. św. Michała Archanioła w Grzymałkowie ul. Kościelna 8, dz. nr ewid. 230/2.

4. Rys historyczny

Budynek kościoła użytkowany przez parafię rzymskokatolicką w latach 1858 – 1969, wzniesiony po zniszczeniu przez wiatr poprzedniego budynku, z którego ocalało kamienne prezbiterium. Autorom niniejszego opracowania nie udało się ustalić czy obiekt został wybudowany w dokładnym miejscu zniszczonego budynku i czy prezbiterium weszło w jego skład, jednak wizualna ocena wykonania konstrukcji budynku wskazuje na to, że całość powstała w jednym czasie. Po roku 1969 parafia przeniósła sprawowanie nabożeństw do nowego budynku, a obiekt będący przedmiotem opracowania przestał być użytkowany. Obecnie kościół wpisany jest do Gminnej Ewidencji Zabytków gminy Mniów.

„w 1858 r. za bytności ks. Franciszka Gierasińskiego, kościół został ukończony wg planów i anszlagów sporządzonych przez budowniczego pow. Opoczyńskiego (...) Antoni Kurella (...) Długość murów wynosi 45 ½ łok., szerokość 22, wysokość 12 ½ łok. Dwie wieże zdobią front kościoła. Nad wejściem czytamy: „Soli Deo Gloria”. Styl kościoła włoski, sześć filarów dzielą nawę główną od naw bocznych o połowę niższych od głównej. Główna nawa posiada sufit, boczne-sklepienie. W głównej nawie 8 okien i 3 za organami: w bocznych po cztery. Prezbiterjum owalnie zaokrąglone posiada 5 okien; jest ono węższe i niższe od nawy. W kościele znajdują się trzy ołtarze drewniane wsparte na korynckich

filarach (...) Po stronie Epist. Mieści się zasklepiona zakrystja, po przeciwnej stronie skarbczyk niesklepiony, z wyjściem na cmentarz. Posadzka w kościele z ciosu. Kościół w 1887 r. pokryty był blachą żelazną, na kolor cynkowy pomalowaną. Cmentarz kościelny otoczony jest murem; obsadzony drzewiną. (...) Restauracja kościoła w 1878 r. (...) cały kościół został wyrestaurowany (...) Obmurowano cmentarze: kościelny i grzebalny, otynkowano front kościoła, wewnątrz kościół został odmalowany. (...) w całym kościele dano posadzkę (...) sprawiono szyby do 5 okien (...) Dzwonów jest trzy w wieży frontowej, południowej.”[2]

„Kościół (...) Jak podają kroniki, runął z powodu wielkiego huraganu w 1849 r. Plan budowy nowej świątyni zmaterializował się dopiero w 1859 r. Wzniesiono neogotycki kościół św. Michała Archanioła dzięki ofiarności parafian i hrabiego Eustachego Kołłątaja z pobliskiej Wólki Kłuckiej.

„Kościół pw. św. Michała Archanioła w Grzymałkowie zbudowany w 1859 roku na podwalinie XVII wiecznego kościoła zrujnowanego przez trąbę powietrzną dnia 17 czerwca 1849r.

Mimo iż kościół chyli się ku ruinie jest nieodłącznym elementem krajobrazu, służył parafianom do późnych lat siedemdziesiątych XX wieku. Architektem świątyni był Antoni Kurella, a wykonawcą Franciszek Makulski. Budowla jest obiektem murowanym w stylu włoskim o długości 22 i szerokości 11 metrów oraz wysokości 6 metrów. Fasada zachodnia flankowana dwoma piętrowymi wieżami połączonymi trójkątnym naczółkiem. Jest on orientowany, trzynawowy o sześciu filarach dzielących nawę główną od bocznych. Wejście do nawy głównej oddziela przedsionek nad którym znajduje się chór. Główna nawa posiada sufit, zaś boczne, sklepienia. Prezbiterium ma kształt owalny i jest węższe i niższe od nawy. Nad wejściem figuruje napis „Soli Deo gloria”, czyli „Jedynemu Bogu chwała”. Całość robót została zakończona w 1859 r. Współfundatorami tego kościoła była rodzina Kołłątajów. W 1878 roku został odrestaurowany, a w 1922 konsekrowany. Wejście zachodnie w formie ryzalitu wystającego ponad lico fasady zachodniej. Ryzalit zwieńczony trójkątnie, poniżej niego dwu-uskokowy gzyms. W 1878 roku obmurowano cmentarz kościelny i grzebalny, otynkowano fronton i odświeżono jego wnętrze, położono posadzkę zaś w roku 1887 kościół pokryto blachą i pomalowano na kolor cynkowy. W trakcie odnowy ustawiono trzy ołtarze wsparte na korynckich filarach. Pomimo upływu czasu struktura obiektu jest zachowana w całości. Na jego murach widoczne są ubytki tynku, a pokrycie dachowe miejscami przecieka. Wewnątrz kościoła zachowały się ołtarze i obrazy, a na ścianach widoczne są namalowane sceny biblijne. W podziemiach zaś ślady pochówku zmarłych księży.

(...) Obiekt ulega ciągłej erozji i dewastacji jest w stanie chylącym się ku ruinie. Może stanowić zagrożenie. Postuluje się wykonanie ekspertyzy (opracowania) konserwatorskiej wskazującej kierunki postępowania wraz z oszacowaniem kosztów.

Wszelkie zamierzenia remontowo budowlane dotyczące zabytku należy uzgadniać z organem ochrony zabytków na podstawie obowiązujących przepisów dotyczących ochrony zabytków.”[4]

„Nowy kościół konsekrował ordynariusz diecezji sandomierskiej bp Paweł Kubicki w 1922 r. Już w 1928 r., uznano że kościół jest za mały. Opinię tę powtórzył wizytujący parafię w 1942 r. bp Czesław Kaczmarek. W 1958 r. zatwierdzono projekt nowej świątyni prof. Politechniki Warszawskiej Tadeusza Broniewskiego i rozpoczęto budowę, która trwała do 1969 r.”[5]

5. Ocena stanu technicznego

5.1 Fundamenty

Nie wykonano odkrywki fundamentów oraz nie ustalono poziomu posadowienia budynku zatem nie można jednoznacznie ocenić stanu technicznego oraz technologii wykonania fundamentów. Ocena wizualna ścian fundamentowych poniżej 0 budynku oraz okres powstania sugerują wykonanie fundamentów jako ławy murowane kamienne. Stan dobry, co pozwala wykluczyć nierównomierne osiadanie budynku za wyjątkiem jednego miejsca – pośrodku nawy południowej widoczne zarysowanie na całej wysokości ściany, przechodzące od fundamentu po gzyms. Prawdopodobnie brak izolacji poziomej. Ławy w części nadziemnej otynkowane, tynk w wielu miejscach odspojony. Miejscowe ubytki zaprawy wyflukanej przez wodę opadową.



Zdj.1 Widok strony wschodniej z zaznaczoną rysą pionową.



Zdj.2 Zarysowanie od fundamentów po gzyms

5.2 Ściany, gzymsy, sklepienia.

Ściany budynku murowane z kamienia oraz czerwonej cegły na zaprawie wapiennej. Sklepienia murowane z czerwonej cegły:

- nad oknami, sklepienia naw bocznych oraz prezbiterium - łukowe półkoliste,
- nad drzwiami wejściowymi głównymi, oraz drzwiami między kruchtą a nawą główną – łukowe odcinkowe,
- nad drzwiami zakrystii, skarbczyka, chóru – łukowe eliptyczne.

Mury na większości powierzchni w stanie dobrym, miejscowe pęknięcia oraz ubytki zaprawy. Największe zagęszczenie zarysowań na ścianie frontowej oraz nad sklepieniami.

Gzymсы wykonane z cegły i płyt kamiennych. W większości zachowane. Występują spękania połączeń pomiędzy płytami powstałe na skutek niskiej wytrzymałości zaprawy oraz braku wieńców. Po stronie południowej powstała wyrwa w murze pod gzymsem w wyniku awarii orynowania, doprowadziło to do wyflukania spoin oraz osłabienia podparcia gzymśsu.

Sklepienia w dużej części zarysowane lub zniszczone:

- rysy pionowe na całą wysokość ściany (a); z wytworzeniem wtórnego łuku (b) - spękania takie powstają zwykle na skutek oddziaływania niezerównoważonego rozporu H – nad oknami oraz wewnątrz obiektu,
- nad kilkoma oknami oraz nad drzwiami między kruchtą a nawą główną cegły wypadają z łuku, co może świadczy o przekroczeniu naprężeń rozciągających wywołanych momentem zginającym M wytrzymałości muru na rozciąganie w poprzek spoin wspornych,
- duży ubytek w sklepieniu nawy północnej powstały na skutek wieloletniej penetracji wody opadowej dostającej się przez nieszczelny dach.

Rysy w sklepieniach częściowo starano się wypełnić zaprawą – musiało to być przed rokiem 1969, jednak każde takie spękało na nowo. Przyczynami spękań może być dodatkowo: niska wytrzymałość zaprawy, brak wieńców, drgania wywołane budową oraz ruchem pojazdów na drodze powiatowej oddalonej od budynku o około 20 m od elewacji frontowej, penetracja wód opadowych, uszkodzenie fundamentu (patrz. 5.1)



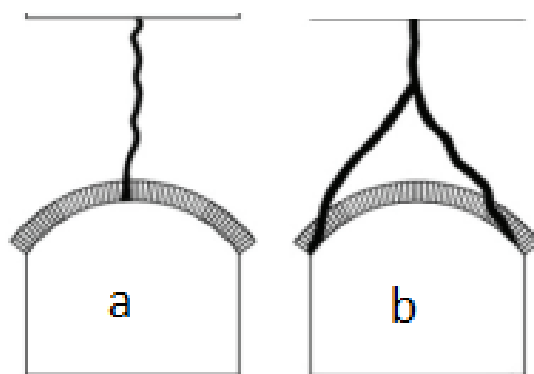
Zdj.5 Zarysowania ściany frontowej: pod oknem dzwonnicy (lewe górne), skośne rysy nad drzwiami w obu kierunkach aż do gzymśsu



Zdj.6 wyrwa w murze po stronie południowej, odspojony tynk pokazuje konstrukcję gzymsu.



Zdj.7 Drzwi zewnętrzne zakrystii – sklepienie łukowe eliptyczne



Rys.1 Schematy zarysowań sklepień



Zdj.8 Rysa nad drzwiami wejściowymi (u dołu) w schemacie „a”; wypadanie cegły z łuku (pośrodku); rysy nad oknami (nad chórem) w schemacie „a”



Zdj.9 Sklepienia łukowe półkoliste, sklepienie prezbiterium zarysowane w schemacie „b”



Zdj.10 Sklepienia okien zarysowane w schemacie „a”



Zdj.11 Ubytek sklepienia nawy północnej. Widoczny otwór w dachu przez który latami wpływała woda.

5.3 Orynowanie

Rynny skorodowane częściowo pourywane lub wypełnione materiałami organicznymi i roślinnością. Rury spustowe skorodowane, częściowo pourywane. Całość nie spełnia swojej funkcji od lat wywołując inne zniszczenia nieodprowadzoną w należyty sposób wodą opadową.



Zdj.12 Oberwana rura spustowa

5.4 Tynki zewnętrzne

Tynki zewnętrzne słabe, spękane, głucho, w dużej mierze odspojone, odsłonięty mur.



Zdj.13 Widok od strony południowo-wschodniej

5.5 Sufity, tynki wewnętrzne i powłoki malarskie

Sufity o konstrukcji drewnianej poszytej trzcina, tynkowane. Występują miejscowe duże ubytki i uszkodzenia w miejscu przedostającej się wody.

Tynki wewnętrzne słabe, spękane, głucho, częściowo znacznie uszkodzone przez wodę przedostającą się przez nieszczelny dach.

Powłoki malarskie spękane, częściowo odspojone, zwijające się. Kolory prawdopodobnie lekko wypłowiały.



Zdj.14 Ubytek sufitu – nawa główna nad chórem



Zdj.15 Sufit nawy głównej



Zdj.16 Ściana przy wejściu do zakrystii



Zdj.17 Sufit i ściany prezbiterium



Zdj.18 Ubytek sufitu nawy bocznej



Zdj.19 Odspajająca się powłoka malarska



Zdj.20 Ubytek tynku ścian nawy bocznej

5.6 Dach

Dach wielopołaciowy o konstrukcji drewnianej. Elementy nośne – krokwie. Poszycie stanowi deskowanie oraz blacha stalowa płaska łączona na rąbek stojący. Kąty spadku dachu to około 19° dla dachu nad nawami bocznymi, około 21° dla pozostałych połaci oraz miejscowo inne w zależności od konstrukcji połaci.

Blacha skorodowana, w wielu miejscach uszkodzona lub zerwana. Duże nieszczelności na styku z murem. Ubytki blachy zerwanej przez wiatr zostały w czerwcu 2021 roku zabezpieczone tymczasowo poprzez przykręcenie łat i przybicie membrany dachowej. Większe nieszczelności na styku z murem zostały zabezpieczone tymczasowymi obróbkami z blachy ocynkowanej.

Deskowanie pod blachą częściowo pełne, częściowo ażurowe. W miejscach odsłoniętych przez zerwaną blachę występowały ślady degradacji biologicznej drewna. Dokładna analiza stanu deskowania możliwa po zdjęciu blachy.

Pełna analiza stanu konstrukcji drewnianej dachu możliwa jedynie po zdjęciu poszycia ze względu na brak dostępu do większości konstrukcji. W miejscach gdzie możliwe były oględziny stwierdzono:

- wieżyczka nad nawą główną – drewno częściowo spróchniałe, ślady drążenia przez owady,
- wieża frontowa po stronie północnej - drewno suche, połączenia ciesielskie rozeschnięte, luźne, konstrukcja niekompletna. Drewno częściowo w stanie dobrym, częściowo spróchniałe, ślady drążenia przez owady,
- dach nad chórem – krokwie silnie spróchniałe, złamane.



Zdj.21 Dach w trakcie prac zabezpieczających



Zdj.22 Zerwana blacha od frontu, widoczne deskowanie



Zdj.23 Dach prezbiterium



Zdj.24 Dach nad zakrystią



Zdj.25 Korozja i uszkodzenia blachy



Zdj.26 Dach nad nawą północną. Widoczna tymczasowa obróbka styku z murem



Zdj.27 Wieżyczka nad nawą główną. Wyraźna degradacja części elementów



Zdj.28 Wieżyczka nad nawą główną. Wyraźna degradacja części elementów



Zdj.29 Wieża frontowa. Słup, drążony przez owady



Zdj.30 Wieża frontowa. Brak elementu



Zdj.31 Wieża frontowa. Luźne połączenia ciesielskie, drewno rozeschnięte.



Zdj.32 Dach nad chórem. Spróchniała krokiew i deskowanie



Zdj.33 Dach nad chórem. Spróchniała i złamana krokiew

5.7 Schody na chór

Schody drewniane, kręcone, jednostronnie oparte na słupie drewnianym, jednostronnie zagłębione w murze. Stopnie niekompletne, część stopni w dobrym stanie, część uszkodzonych. Słup częściowo spróchniały.



Zdj.34 Schody na chór



Zdj.35 Schody na chór. Skorodowana podstawa słupa

5.8 Posadzka i schody zewnętrzne

Posadzka z ciosu kamiennego. Nierówna, miejscowe ubytki, płyty kamienne popękane. Miejscami w stanie akceptowalnym.

Schody wejścia głównego kamienne, nierówne, miejscowe ubytki. Schody zakrystii, tynkowane, ubytki i uszkodzenia tynku.



Zdj.36 Posadzka w zakrystii



Zdj.37 Posadzka w nawie głównej



Zdj.38 Posadzka w przedsionku



Zdj.39 Posadzka w nawie głównej



Zdj.40 Posadzka w nawie głównej



Zdj.41 Schody wejścia głównego



Zdj.42 Schody zakrystii

5.9 Okna

Okna drewniane w złym stanie, w większości brak szklenia. W sierpniu 2021 zabezpieczono dolne otwory okienne poprzez zabicie deskami. Zamówiono nowe okna do całego obiektu.

6. Zalecenia

Poniżej przedstawiono zalecenia co do robót które należy wykonać aby uczynić budynek ponownie zdatnym do użytkowania oraz zapobiec jego degradacji. Należy traktować je jako sugestie i każdorazowo konsultować technologię i kolejność ich wykonania z konserwatorem zabytków.

- a) Fundamenty – w miejscu pęknięcia pionowego fundamentu na ścianie południowej zaleca się wzmocnienie ławy poprzez np. iniekcję mieszanki betonowej w podłoże gruntowe. W związku z tym, że nie stwierdzono przeciwwilgociowej izolacji poziomej ani pionowej fundamentów zaleca się wykonanie izolacji pionowej do głębokości 1m poniżej poziomu terenu oraz opcjonalnie wykonanie izolacji poziomej za pomocą np. iniekcji niskociśnieniowej.
- b) Ściany, gzymsy, sklepienia – należy pilnie dokonać przemurowania najbardziej zniszczonych sklepień: w nawie północnej uszkodzonego przez wodę oraz nadproży z wypadającymi cegłami. Ściany oraz sklepienia w miejscach zarysowań zaleca się naprawić np. metodą zszywania oraz uzupełnić szczeliny. Luźne płyty gzymsu zaleca się przemurować. Korzystne dla obiektu byłoby wykonanie wieńców żelbetowych.
- c) Orynowanie – konieczna jest pilna wymiana systemu odprowadzania wody opadowej na nowy.
- d) Tynki zewnętrzne – zaleca się skucie całości tynków, wypiaskowanie ścian i odtworzenie tynku na nowo.
- e) Sufity, tynki wewnętrzne i powłoki malarskie – deskowanie sufitów należy poddać analizie poprzez oględziny „od góry”, część deskowania gdzie tynk odpadł należy wymienić na nowe i odtworzyć tynk. Tynki i powłoki malarskie ze względów architektonicznych i artystycznych należy poddać szczegółowej analizie konserwatorskiej i w oparciu o nią konserwator zabytków winien wydać zalecenia dotyczące technologii naprawy.
- f) Dach – poszycie z deskowania i blachy należy wymienić na nowe. Szczegółowe zalecenia dotyczące elementów konstrukcji więźby dachowej można opracować po wykonaniu odkrywek. Nie ulega wątpliwości, że uszkodzone elementy konstrukcyjne należy niezwłocznie wymienić. Istnieje prawdopodobieństwo, że część drewna konstrukcyjnego może być w zadowalającym stanie lub wymagać miejscowej wymiany lub wzmocnienia.
- g) Schody na chór – należy wymienić uszkodzone i zdegradowane elementy, dokładnie sprawdzić miejsca oparcia stopni zarówno na słupie jak i na murze, w razie potrzeby zastosować łączniki do drewna i przemurować miejscowo punkt podparcia.
- h) Posadzka i schody zewnętrzne – jeżeli ze względów na zabytkowy charakter obiektu nie jest możliwa wymiana posadzki zaleca się demontaż płyt, wymianę podbudowy i ponowny ich montaż wraz z uzupełnieniem braków. Analogicznie schody zewnętrzne.
- i) Okna – okna w najbliższym czasie zostaną wymienione na nowe z ramy drewnianymi, modrzewiowymi.

Uwagi:

- kolejność wykonywania robót, technologia prac i używane materiały winny być przed rozpoczęciem konsultowane z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w Kielcach,

- należy rozważyć w porozumieniu z WKZ wyposażenie budynku w instalacje elektryczne,

- przy wykonywaniu prac nie zaleca się stosowania maszyn i urządzeń wywołujących duże wibracje, takich jak: zagęszczarki, duże młoty do kucia,

- wszelkie elementy konstrukcyjne, które nie były przedmiotem niniejszej pracy, a mogą zostać odkryte podczas prac remontowych należy poddać analizie fachowej,
- wszelkie prace należy prowadzić pod stałym nadzorem osób posiadających odpowiednie uprawnienia budowlane,
- niniejsza opinia jest ważna 6 miesięcy od daty opracowania, do dn. 01.06.2022 r.

Opracował: